

شیوه های ارزشیابی در نظام یادگیری الکترونیکی؛ مقاله مروری

پروانه خفتان، کارشناس ارشد مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، تهران، ایران. Pkhftan2015@gmail.com
برزو امیرپور، استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. borzooamirpour@gmail.com

چکیده

هدف مطالعه حاضر معرفی الگوهای ارزشیابی در نظام یادگیری الکترونیک است. این مطالعه به روش مروری انجام شد. به این منظور کلیه مقالات فارسی زبان چاپ شده در مجلات علمی - پژوهشی داخل کشور و مقالات انگلیسی زبان داخل و خارج کشور در بازه زمانی سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۶ مورد بررسی قرار گرفتند. جهت تحقق هدف تعیین شده بانک های اطلاعاتی ایرانی (مانند پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، بانک اطلاعات نشریات کشور - مگ ایران-) و هم چنین بانک های اطلاعات بین المللی (مانند Science Direct, Pub Med) جست و جو شدند. از مجموع مقالات به دست آمده در نهایت ۲۰ مقاله که شرایط ورود به مطالعه را داشتند وارد فرآیند تجزیه و تحلیل نهایی شد. از نتایج بدست آمده مشخص شد که از چارچوب ها و رویکردهای مختلفی برای ارزشیابی نظام یادگیری الکترونیک استفاده می شود. که از آن جمله می توان به رویکرد ارزشیابی بازگشت سرمایه، رویکرد مدل تراز یابی، رویکرد ارزشیابی محصول، رویکرد ارزشیابی عملکرد، رویکرد مدل تراز یابی، رویکرد مقایسه ای و رویکرد مورد پژوهی در موارد خاص نام برد. با عنایت به رشد روز افزون یادگیری های الکترونیک استفاده از رویکردهای موجود برای ارزشیابی نظام یادگیری الکترونیک خصوصاً در سطح آموزش عالی لازم و ضروری است. کلمات کلیدی: الگوهای ارزشیابی، نظام یادگیری الکترونیک، آموزش عالی

مقدمه:

یادگیری الکترونیک یکی از پرکاربردترین اصطلاحاتی است که همراه با واژه فناوری اطلاعات حوزه آموزشی شده است و بسیاری از مراکز آموزشی خصوصاً دانشگاه های کشورها این نوع آموزش را جزئی از برنامه های بلند مدت خود قرار داده و عمدتاً سرمایه گذاریهای کلانی روی این مقوله انجام می دهند (تریتفیلو، ۲۰۰۳). امروزه، یادگیری سنتی به سمت یادگیری الکترونیک در حال حرکت است که در نهایت این نوع یادگیری را به یک ابزار مهم در دانشگاهها تبدیل نموده است (شیخ، ۲۰۰۸ و کمالیان، ۱۳۸۸).

ارزشیابی کیفیت آموزشی فرآیندی است که به منظور بهبود کیفیت و پاسخگویی به بهره مندان از برنامه انجام می شود. همسو با توسعه دوره های یادگیری الکترونیک دانشگاهی توجه به ارزشیابی کیفیت این دوره ها از چند جهت اهمیت یافته است؛ اول اینکه مدیران و دست اندرکاران این دوره ها برای افزایش کیفیت دوره ها به خود ارزیابی مداوم نیاز دارند. دوم شناسایی دوره های الکترونیک با کیفیت در سطوح ملی و بین المللی به توسعه افق فعالیت های این حوزه کمک می کند و سوم اینکه توسعه یادگیری الکترونیک امکان توجه به مشتری مداری در آموزش را بیش از پیش فراهم می سازد و مشتریان آموزش عالی می توانند با شناسایی دوره های با کیفیت، از بین دانشگاه ها دست به انتخاب بزنند (کلارک، ۲۰۰۴). هدف از مطالعه حاضر مرور، جمع بندی و طبقه بندی الگوهای ارزشیابی نظام یادگیری الکترونیک می باشد و برای دستیابی به این هدف مقالات و پژوهش های انجام شده در این زمینه مطالعه و مورد بررسی قرار گرفتند.

هدف:

هدف از مطالعه حاضر مرور، جمع بندی و طبقه بندی الگوهای ارزشیابی نظام یادگیری الکترونیک می باشد و برای دستیابی به این هدف مقالات و پژوهش های انجام شده در این زمینه مطالعه و مورد بررسی قرار گرفتند.

روش شناسی:

این مطالعه از نوع مطالعات اسنادی توصیفی است و با توجه به روش اجرا، مطالعه ای مروری تلقی می گردد که به مرور منابع و پژوهش های داخلی و خارجی پرداخت شده است. بدین منظور بانک های اطلاعاتی ایرانی (مانند پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، بانک اطلاعات نشریات کشور - مگ ایران-) و هم چنین بانک های اطلاعات بین المللی (مانند Science Direct, Pub Med) جست و جو شدند. در این جست و جو از کلید واژه های فارسی مانند یادگیری الکترونیک، نظام یادگیری الکترونیک، ارزشیابی یادگیری الکترونیک، ارزیابی نظام یادگیری نوین، ارزیابی نظام یادگیری الکترونیک، ارزشیابی نظام آموزشی از راه دور و کلید واژه های لاتین مانند E-learning, Evaluation of e-learning system, Evaluating new learning system. مورد استفاده قرار گرفت.

در جست و جوی اولیه بر اساس کلید واژه ها ۲۰۰ عنوان مطالعه جمع آوری شد. در این مرحله بر اساس معیارهای ورود و خروج مطالعات، عنوان ها مورد بررسی قرار گرفت و پس از حذف موارد تکراری و غیرمرتبط ۲۰ مورد انتخاب گردید. معیارهای انتخاب عبارت بود از درسترس بودن اصل مقاله، بررسی کردن شیوه های ارزشیابی نظام یادگیری نوین با تاکید بر یادگیری الکترونیک و انتشار مقاله در محدود سالی ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۶ بود، که بر این اساس پس از حذف موارد غیر مرتبط ۲۰ مقاله مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

یافته ها:

از نتایج بدست آمده مشخص شد که از چارچوب های و رویکردهای مختلفی برای ارزشیابی نظام یادگیری الکترونیک استفاده می شود. که از آن جمله می توان به رویکرد ارزشیابی بازگشت سرمایه، رویکرد ارزشیابی محصول، رویکرد ارزشیابی عملکرد، رویکرد مدل تراز یابی، رویکرد مقایسه ای و رویکرد مورد پژوهی در موارد خاص نام برد.

رویکرد کیفیت یادگیری الکترونیک: به بررسی جنبه ها و ابعاد ارزشیابی آموزش الکترونیک در آموزش عالی پرداخته و توسط آژانس بین المللی سوئد در سال ۲۰۰۸ منتشر شده است. مهم ترین عوامل مورد بررسی در این مدل در برگیرنده مواد یاد دهی - یادگیری، محیط مجازی و ارتباط و تعامل بین معلم و فراگیر است

رویکرد ارزشیابی عملکرد: این مدل توسط جیمز و مارتیلا ارایه شده است. در مدل تحلیل اهمیت - عملکرد، هر مولفه از دو بعد "اهمیت و عملکرد"، مورد ارزشیابی قرار می گیرد. در این مدل، از معیار اهمیت برای مشخص نمودن این که تخصیص منابع در کجا حیاتی تر است، استفاده می شود (آنگل، ۲۰۰۸).

رویکرد مورد پژوهی برنامه های آموزش الکترونیک خاص: این گونه ارزشیابی ها که بیشتر توصیفی هستند تا تحلیلی و پیش بینی کننده؛ و با تاکید بر ارزشیابی از کلاسهای مجازی در رشته هایی همچون مهندسی، زبان و فناوری اطلاعات صورت گرفته است (اتولل، ۲۰۰۶).

رویکرد ارزشیابی بازگشت سرمایه (نسبت هزینه - فایده): یافته های کلی این دسته از ارزشیابی ها حکایت گر آن است که بازده برنامه های آموزش الکترونیک در حدی است که توجیه کننده سرمایه گذاریهای انجام شده باشد اما پاسخ روشنی برای مباحث مهمی نظیر تفاوت بین هزینه های خالص و ناخالص، نسبت درآمدها به هزینه های سرمایه ای، روند جابجایی اعتبارات جاری، روند هزینه سنجی برنامه ها در حین اجرای آنها ارائه نشده است.

رویکرد ارزشیابی وسایل و ابزارهای پژوهشی مورد استفاده برای ارزشیابی آموزش الکترونیک: علیرغم وفور و تنوع ابزارهای پژوهشی ارزشیابی برنامه های آموزش الکترونیک می توان آنها را در دو گروه کلی دسته بندی نمود: الف) ابزارهای برخط جمع آوری اطلاعات برای سنجش ویژگیهای نرم افزارهای رابط کاربری ب) ابزارهای زمان سنجی و میزان کاربری صفحات قابل دسترسی توسط کاربران (کرمیهی، ۲۰۰۹).

بحث و نتیجه گیری:

یادگیری الکترونیک در بیشتر کشورهای جهان پدیده ای جدید و نوظهور محسوب می شود و هنوز آن چنان که انتظار می رود به طور عملی و فراگیر به استفاده از این شیوه پرداخته نشده است. کاربرد این نوع یادگیری همچون هر پدیده نوظهور دیگری، صرف نظر از مزایا و فرصتهایی که فراهم ساخته است، در کشورهای در حال توسعه با برخی تردیدها و چالشها همراه بوده است. و تنها از طریق یک سیستم ارزشیابی دقیق و منظم است که می توان مسائل و مشکلات پیچیده ای را که این نوع نظام یادگیری با خود به همراه دارد، شناسایی نمود. یکی از مهمترین چالشها در ارزشیابی نظام یادگیری الکترونیک، تعدد عوامل و متغیرهای مؤثر در این زمینه و دسته بندی های متنوعی است که از زوایای گوناگون و بنا به موقعیتهای فرهنگی و بومی متفاوت از این عوامل صورت گرفته است.